

ІНФОРМАЦІЯ --- І ПРАВО

№ 3(46)/2023

**НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ з проблем
інформаційного права,
правової інформатики,
інформаційної і національної безпеки,
інформації в інших галузях права**

Державна наукова установа “Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України”

Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
Національної академії наук України

Відкритий міжнародний університет розвитку людини “Україна”

ISSN 2616-6798

ІНФОРМАЦІЯ І ПРАВО

НАУКОВИЙ ФАХОВИЙ ЖУРНАЛ

№ 3(46)/2023

Зареєстрований Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ № 20117-9917ПР від 05.07.13 р.)

Згідно з Наказом МОН України від 02.07.20 р. № 886 (додаток 4) журнал включено до Переліку наукових фахових видань України, категорія “Б”, галузь науки - юридичні, спеціальність - 081. У журналі можуть публікуватися матеріали стосовно дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів кандидата наук (доктора філософії – Ph.D.) і доктора наук у галузі юридичних наук.

Друковане періодичне видання ІНФОРМАЦІЯ І ПРАВО внесене в міжнародну базу даних періодичних видань, згідно відповідного номеру ISSN, розміщується на інформаційній платформі “Наукова періодика України”, через яку здійснюється інтеграція з регіональним Реєстром DOI, Системою CrossRef, Міжнародним реєстром ORCID.

DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3\(46\)](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3(46))

м. Київ

State Scientific Institution “Institute of Informatics, Security and Law of
National Academy of Law Sciences of Ukraine”

Vernadsky National Library of Ukraine of
National Academy of Sciences of Ukraine

Open International University of Human Development “Ukraine”

ISSN 2616-6798

INFORMATION AND LAW

SCIENTIFIC PROFESSIONAL JOURNAL

№ 3(46)/2023

Registered by Ministry of Justice of Ukraine
(Certificate of state registration of printed communication media:
KV Series № 20117-9917PR dated 05.07.13)

Pursuant to Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 02.07.20 № 886
(Annex 4), the journal is included in the List of scientific professional publications of Ukraine,
category “B”, branch of science - legal, specialty - 081.

The journal can publish materials related to thesis works aimed on the receipt of scientific degrees of
Doctor of Philosophy – Ph.D. (candidate of sciences) and Doctor of Sciences
in the area of Juridical Science.

The printed journal INFORMATION AND LAW is included in the international database of
journal, in accordance with relevant ISSN number, is placed on the information platform “Scientific
Periodicals of Ukraine”, through which integration with the regional DOI Register, CrossRef System,
ORCID International Register is carried out.

DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3\(46\)](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3(46))

УДК 002:340+316.4+338.46

Наукова рада журналу

- Пилипчук Володимир Григорович**, доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України – *голова наукової ради.*
- Бebик Валерій Михайлович**, доктор політичних наук, професор – *зас. голови наукової ради.*
- Дубровіна Любов Андріївна**, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент
НАН України – *зас. голови наукової ради.*
- Копан Олексій Володимирович**, доктор юридичних наук, професор.
- Куйбіда Василь Степанович**, доктор наук з державного управління, професор.
- Марущак Анатолій Іванович**, доктор юридичних наук, професор.
- Нор Василь Тимофійович**, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України.
- Онiщенко Олексій Семенович**, доктор філософських наук, професор, академік НАН України.
- Петришин Олександр Віталійович**, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України.
- Покутний Сергій Іванович**, доктор фізико-математичних наук, професор.
- Савінова Наталія Андріївна**, доктор юридичних наук, с.н.с.
- Скулиш Євген Деонізієвич**, доктор юридичних наук, професор.
- Таланчук Петро Михайлович**, доктор технічних наук, професор.
- Тихий Володимир Павлович**, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України.
- Фурашев Володимир Миколайович**, кандидат технічних наук, доцент, с.н.с.
- Шемшученко Юрій Сергійович**, доктор юридичних наук, професор, академік НАН України.

Редакційна колегія

- Буханевич Олександр Миколайович**, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
– *голова редакційної колегії.*
- Брижко Валерій Михайлович**, доктор філософії з юридичних наук, с.н.с.
– *зас. голови редакційної колегії.*
- Довгань Олександр Дмитрович**, доктор юридичних наук, професор
– *зас. голови редакційної колегії.*
- Арістова Ірина Василівна**, доктор юридичних наук, професор.
- Баранов Олександр Андрійович**, доктор юридичних наук, с.н.с.
- Беднарук Вальдемар**, доктор габілітований (Люблінський католицький університет, Польща).
- Бсялков Костянтин Іванович**, доктор юридичних наук, професор.
- Вронська Тамара Василівна**, доктор історичних наук, с.н.с.
- Дзьобань Олександр Петрович**, доктор філософських наук, професор.
- Доронін Іван Михайлович**, доктор юридичних наук, доцент.
- Золотар Ольга Олексіївна**, доктор юридичних наук, с.н.с.
- Корж Ігор Федорович**, доктор юридичних наук, с.н.с.
- Ланде Дмитро Володимирович**, доктор технічних наук, професор.
- Настюк Василь Якович**, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України.
- Ткачук Тарас Юрійович**, доктор юридичних наук, доцент.
- Чистоклетов Леонтій Григорович**, доктор юридичних наук, професор.
- Шевчук Олександр Михайлович**, доктор юридичних наук, доцент.
- Шеффлер Томаш**, доктор філософії з юридичних наук (Вроцлавський університет, Польща).

* * * * *

UDC 002:340+316.4+338.46

The scientific council of the journal

- Pylypchuk Volodymyr**, Doctor of Juridical Science, Professor,
Academician NALS of Ukraine – *Chairman of Editorial Board*.
- Bebyk Valerii**, Doctor of Political Sciences, Professor – *Vice-chairman of Editorial Board*.
- Dubrovina Lyubov**, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member National
Academy of Sciences of Ukraine – *Vice-chairman of Editorial Board*.
- Furashev Volodymyr**, Candidate of Engineering Sciences, Associate Professor,
Senior researcher fellow.
- Kopan Oleksii**, Doctor of Juridical Science, Professor.
- Kuibida Vasyi**, Doctor of Administration Science, Professor.
- Marushchak Anatolii**, Doctor of Juridical Science, Professor
- Nor Vasyi**, Doctor of Juridical Science, Professor, Academician NALS of Ukraine.
- Onishchenko Oleksii**, Doctor of Philosophical Science, Professor, Academician NAN of Ukraine.
- Petryshin Oleksandr**, Doctor of Juridical Science, Professor, Academician NALS of Ukraine.
- Pokutnyi Serhii**, Doctor of Physics and Mathematics Sciences, Professor.
- Savinova Nataliia**, Doctor of Juridical Science, Senior researcher fellow.
- Shemshuchenko Yurii**, Doctor of Juridical Science, Professor, Academician NAN of Ukraine.
- Skulysh Ievhen**, Doctor of Juridical Science, Professor.
- Talanchuk Petro**, Doctor of Engineering Sciences, Professor.
- Tykhyy Volodymyr**, Doctor of Juridical Science, Professor, Academician NALS of Ukraine.

Editorial board

- Bukhanevych Oleksandr**, Doctor of Juridical Science, Professor, Corresponding Member National
Academy of Sciences of Ukraine – *Editor in Chief*.
- Bryzhko Valerii**, Doctor of Philosophy of Juridical Science, Senior researcher fellow
– *Vice-Editor*.
- Dovgan Oleksandr**, Doctor of Juridical Science, Professor – *Vice-Editor*.
- Aristova Iryna**, Doctor of Juridical Science, Professor.
- Baranov Oleksandr**, Doctor of Juridical Science, Senior researcher fellow.
- Bednaruk Waldemar**, Doctor habilitowany (Catholic University of Lublin, Poland).
- Bieliakov Konstantyn**, Doctor of Juridical Science, Professor.
- Chistokletov Leontiy**, Doctor of Juridical Science, Professor.
- Dz'oban Oleksandr**, Doctor of Philosophical Science, Professor.
- Doronin Ivan**, Doctor of Juridical Science, Associate Professor.
- Zolotar Olga**, Doctor of Juridical Science, Senior researcher fellow.
- Korzh Ihor**, Doctor of Juridical Science, Senior researcher fellow.
- Lande Dmytro**, Doctor of Engineering Sciences, Professor.
- Nastiuk Vasyi**, Doctor of Juridical Science, Professor, Corresponding Member NALS of Ukraine.
- Tkachuk Taras**, Doctor of Juridical Science, Associate Professor.
- Shevchuk Oleksandr**, Doctor of Juridical Science, Associate Professor.
- Schaffler Tomasz**, Doctor of Philosophy of Juridical Science (University of Wroclaw, Poland).
- Vronska Tamara**, Doctor of Historical Science, Senior researcher fellow.

* * * * *

З М І С Т**Інформаційне право**

ДЗЬОБАНЬ О.П., БРИЖКО В.М. Безпека людини: неklasична рефлексія загроз у філософії модерну й постмодерну.....	9
БАРАНОВ О.А. Цивілізаційна місія цифрових трансформацій.....	25
ІРХА Ю.Б. Дотримання верховенства права та прав і свобод людини в умовах війни в Україні: проблеми теорії та практики.....	42
КРАСНОСТУП Г.М. Правове регулювання забезпечення доступу до публічної інформації під час правового режиму воєнного стану в Україні.....	55

Правова інформатика

ДУБНЯК М.В. Економіка даних: правовий та етичний аспект.....	64
ЗАСЛАВСЬКА Л.В. Правове забезпечення застосування цифрових технологій в умовах трансформації суспільства.....	75

Інформаційна і національна безпека

БЕБИК В.М. Інформаційно-комунікаційні війни та інформаційно-комунікаційні війська.....	86
НЕТЕСА Н.В., МОКЛЯК В.В. Спеціальні інформаційні операції проти України як елемент гібридної війни та напрями протидії їм.....	98
ГУЦАЛЮК М.В. Особливості протидії кіберзлочинності під час воєнного стану...	108
КРАСНІКОВ С.А. Шляхи посилення стану забезпечення кібербезпеки в умовах воєнного стану.....	118
КАЧИНСЬКИЙ А.Б. Системний вимір інформаційно-психологічної концієнтальної війни.....	129
КАЗЬМІРУК С.Д., ЛЕОНОВ Б.Д. Правове та організаційне забезпечення кіберзахисту систем детекції брехні від кібератак в умовах воєнного стану.....	135
ФЕДІЄНКО О.П. Загрозливі тенденції використання державою-агресором шкідливого програмного забезпечення в умовах правового режиму воєнного стану.....	142
БІЛАН І.А. Загрозливі тенденції використання криптовалют з метою фінансування терористичної діяльності в умовах війни.....	154
ЛУК'ЯНЧУК Р.В. Протидія фінансуванню тероризму з використанням криптовалют.....	164

ГУРЖІЙ С.В. Організаційно-технічний аспект протидії фішингу.....	176
КУДІНОВ С.С. Формування антитерористичних компетентностей фахівців національної системи кібербезпеки.....	187

Інформація за іншими предметними напрямками досліджень за спеціалізаціями в галузі знань 08 – “Право”

КОРЖ І.Ф., ПШЕНИЧНИЙ В.О. Право, обов’язок та мотивація громадян щодо захисту Вітчизни.....	193
МАНЬГОРА В.В., МАНЬГОРА Т.В. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство в умовах воєнного стану.....	205
БОГУЦЬКИЙ П.П. Система військової юстиції України: теоретико-прикладний аспект.....	215
РАДУТНИЙ О.Е. (Не-)згвалтування та необережне вбивство як приклади аберації нормативно-правової інформації у кримінальному праві України.....	224
ГОРУН О.Ю. Правове регулювання службового твору у законодавстві України: аспект узгодження.....	235
МАНЬГОРА Т.В., ШВЕЦЬ Л.В. Шлюбно-сімейні відносини в Україні: стан законодавчого закріплення та перспективи розвитку.....	244
До відома авторів.....	254

Наукове редагування, створення оригінал-макета та дизайн – Брижко В.М.
Граматичне коректування – Майстренко І.А. (укр., англ.).
Формат 70 x 108/16. Спосіб друку – різнографія. Ум. друк. арк. 22.4. Тираж 100 прим.
Виготовлено з оригінал-макета в друкарні ПП “Фенікс”.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, буд. 25. Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
серія ДК № 1044 від 17.09.2002 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою ДНУ ІБП НАПрН України, протокол № 8 від 05.09.23 р.

TABLE OF CONTENTS**Informative Law**

DZIOBAN O., BRYZHKO V. Human security: non-classical reflection of threats in modern and post-modern philosophy.....	9
BARANOV O. Civilization mission of digital transformations.....	25
IRKHA Y. Observance of the rule of law and human rights and freedoms in the context of war in Ukraine: problems of theory and practice.....	42
KRASNOSTUP G. Legal regulation of access to public information during the legal regime of martial law in Ukraine.....	55

Legal Informatics

DUBNIAK M. Data economy: legal and ethical aspect.....	64
ZASLAVSKA L. Legal support of the application of digital technologies in the conditions of the transformation of society.....	75

Informative and National Safety

BEBYK V. Information and communication wars and information and communication forces.....	86
NETESA N., MOKLIAK V. Special information operations against Ukraine as an element of hybrid warfare and ways to their countering.....	98
GUTSALYUK M. Peculiarities of combating cybercrime during martial law.....	108
KRASNIKOV S. The directions of strengthening the cyber security in the condition of the war.....	118
KACHINSKY A. The systemic dimension of informational and psychological considential warfare.....	129
KAZMIRUK S., LEONOV B. Legal and organizational provision of cyber protection of lie detection systems against cyber attacks under the conditions of the martial law.....	135
FEDIENKO O. The dangerous trends of using malware by the aggressor country to the damage of state interests under the legal regime of martial law.....	142
BILAN I. The threatening trends in the use of cryptocurrencies for the purpose of financing terrorist activities in the conditions of war.....	154
LUKIANCHUK R. Combating the financing of terrorism using cryptocurrencies.....	164

HURZHII S. Organizational and technical aspect of anti-phishing.....	176
KUDINOV S. Formation of anti-terrorist competencies of specialists of the national cyber security system.....	187

Information on other subject research directions by specializations in the field of knowledge 08 – “Law”

KORZH I., PSHENYCHNYI V. The right, duty and motivation of citizens to protect the Motherland.....	193
MANGHORA V., MANGHORA T. Implementation of norms of international humanitarian law in national legislation in conditions of martial law.....	205
BOHGUTSKYI P. Legal features of the military justice system of Ukraine: theoretical and applied aspect.....	215
RADUTNIY O. (Un-)rape and involuntary manslaughter as examples of aberration of legal information in criminal law in Ukraine.....	224
HORUN O. Legal regulation of an official work in the legislation of Ukraine: aspect of agreement.....	235
MANGHORA T., SHVETS L. Marital and family relations in Ukraine: the state of legislative consolidation and prospects for development...	244
For the consideration of authors	254

УДК 341.3

МАНЬГОРА В.В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри права
Вінницького національного аграрного університету.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3812-3797>.

МАНЬГОРА Т.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Вінницького національного аграрного університету.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7010-8768>.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3\(46\).287255](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.3(46).287255)

Анотація. У статті автор розглядає особливості імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство в умовах воєнного стану, характеризує відповідне законодавство та законопроекти щодо імплементації норм міжнародного гуманітарного та кримінального права в законодавство України, визначено причини неприйняття окремих законопроектів у сфері міжнародного гуманітарного та кримінального права, рекомендовано шляхи імплементації в національне законодавство норм міжнародного гуманітарного права в умовах воєнного стану.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, національне законодавство, імплементація норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство, імплементації норм, воєнний стан.

Summary. In the article, the author examines the peculiarities of the implementation of the norms of international humanitarian law into national legislation under martial law, characterizes the relevant legislation and draft laws on the implementation of the norms of international humanitarian and criminal law into the legislation of Ukraine, identifies the reasons for not adopting certain draft laws in the field of international humanitarian and criminal law, recommends ways of implementing the norms of international humanitarian law into national legislation under martial law.

Keywords: international humanitarian law, national legislation, implementation of norms of international humanitarian law in national legislation, implementation of norms, martial law.

Постановка проблеми. Збройна агресія російської федерації проти України, яка розпочалася з окупації Криму в лютому-березні 2014 р., гібридної війни на Донбасі – з квітня 2014 р. та відкритого повномасштабного збройного вторгнення 24 лютого 2022 р. і супроводжується безпрецедентним знищенням українського цивільного населення, включаючи дітей, руйнуванням українських міст, культурних і духовних цінностей змушує керівництво країни і звичайних людей, в пошуках міжнародного захисту, справедливості та покарання агресора, апелювати (звертатися) до норм міжнародного гуманітарного права (далі – МГП). Важливим завданням на сучасному етапі для України є імплементація норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство.

Результати аналізу останніх публікацій. Окремими питаннями імплементації норм займалися Н. Волкова, Я. Конощук, Т. Печончик, В. Пилипенко, І. Шторгін та інші. Я. Савченко, Т. Короткий, М. Тимочко досліджували імплементацію норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту культурних цінностей до законодавства України [1].

Метою статті є особливості імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство в умовах воєнного стану.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: охарактеризувати відповідне законодавство та законопроекти щодо імплементації норм міжнародного гуманітарного та кримінального права в законодавство України, визначити причини неприйняття окремих законопроектів у сфері міжнародного гуманітарного та кримінального права, визначити шляхи імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне гуманітарне право застосовується в разі збройного конфлікту та створено державами саме для того, щоб накласти певні рамки на насильство під час війни, обмежити страждання, захистити жертв війни. Виконання норм міжнародного гуманітарного права, зокрема, шляхом їх впровадження до законодавства України, є одним з обов'язків нашої держави, що випливають з міжнародних договорів у відповідній сфері.

Основними джерелами міжнародного гуманітарного права є міжнародні договори та звичаї.

Женевські конвенції 1949 р. і Додаткові протоколи до них 1977 р. – основні нормативно-правові акти МГП. До основних міжнародних договорів у сфері МГП належать насамперед чотири Женевські Конвенції про захист жертв війни, що ухвалені 12 серпня 1949 р.:

“Про поліпшення становища поранених і хворих у діючих арміях”;

“Про поліпшення становища поранених, хворих і осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі”;

“Про поводження з військовополоненими”;

“Про захист цивільного населення під час війни”, а також Додаткові протоколи 1977 р. до всіх Конвенцій 1949 р. та Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми, від 8 грудня 2005 р.

Ухвалення Конвенцій відбулося 12 серпня 1949-го в Женеві (Швейцарія) на Дипломатичній конференції за участі представників понад 60 держав світу. Сьогодні у цих Женевських Конвенціях приймають участь усі держави світу, а самі Конвенції з Додатковими протоколами до них є фундаментом міжнародного гуманітарного права. Унікальність Конвенцій полягає в тому, що разом зі Статутом ООН вони – єдині міжнародні договори, в яких беруть участь всі держави [2].

У цих документах регламентовано міжнародні зобов'язання для держав щодо захисту жертв війни та обмеження засобів і методів ведення війни.

Під механізмом імплементації норм міжнародного гуманітарного права на міжнародному рівні в доктрині міжнародного права розуміється система засобів, що створюється як спільними зусиллями держав, так і ті, що використовуються індивідуально з метою всебічної, своєчасної й повної реалізації зобов'язань, прийнятих відповідно до міжнародного гуманітарного права [3, с. 330].

Зі збройним конфліктом на сході України було створено нові державні органи та розроблені нові нормативно-правові акти, які забезпечують належне виконання норм МГП на території України, зокрема реалізації міжнародно-правових зобов'язань України, що випливають з відповідних міжнародних договорів.

Постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.17 р. № 329 утворена Міжвідомча комісія з питань застосування та реалізації норм МГП в Україні [4].

Нормативно-правовими актами, які пов'язані з імплементацією норм МГП в оборонній сфері є: Закон України “Про оборону” від 06.12.91 р. [5], Стратегія воєнної безпеки України, схвалена Указом Президента України від 25.03.21 р. № 121/2021 [6],

23 березня 2017 р. було видано Наказ Міністра оборони України “Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах” [7].

Держави, як це впливає зі змісту відповідних норм чинного міжнародного права й підтверджується правозастосовною практикою, несуть основні зобов'язання у зв'язку із забезпеченням кримінального переслідування та покарання осіб, які вчинили воєнні злочини. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання криміналізації в національному кримінальному законодавстві серйозних порушень норм МГП, що застосовується в період збройних конфліктах. Міжнародно-правові акти, що діють у цій сфері, покладають на держав-учасниць зобов'язання криміналізувати такого роду серйозні порушення МГП і передбачити їх кримінальну відповідальність, беручи до уваги їх міжнародну та суспільну небезпеку [3, с. 330].

20 травня 2021 р. прийнято Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права” № 2689, але він не був підписаний Президентом України.

Закон передбачає забезпечення повноти імплементації положень міжнародного кримінального і гуманітарного права щодо кримінально-правового переслідування за міжнародні злочини (геноцид, злочин агресії, злочини проти людяності та воєнні злочини) та спрямований на забезпечення виконання міжнародних зобов'язань щодо запобігання юридичній та фактичній безкарності за вчинення таких злочинів.

Законом доповнено ст. 8 Кримінального кодексу України (далі – КК України) новою ч. 2, якою запроваджується принцип універсальної юрисдикції щодо агресії, геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів.

Законом доповнено КК України Розділом VII “Особливості кримінальної відповідальності військових командирів, інших осіб, які фактично діють як військові командири, та інших начальників за окремі злочини підлеглих їм осіб” та новою статтею 311, якою передбачено особливості кримінальної відповідальності військових командирів, інших осіб, що фактично діють як військові командири, та інших начальників за відповідні міжнародні злочини.

Законом внесено зміни до статей: 44 (“Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності”), 49 (“Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності”), 68 (“Призначення покарання за незакінчений злочин та за злочин, вчинений у співучасті”), 69 (“Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом”), 74 (“Звільнення від покарання та його відбування”), 80 (“Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку”) КК України для встановлення норм про особливості кримінальної відповідальності за агресію, геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини.

Законом виключено із КК України ст. 432 “Мародерство”, ст. 433 “Насильство над населенням у районі воєнних дій”, ст. 435 “Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею”.

Законом у Розділі XX Особливої частини КК України передбачено особливості кримінальної відповідальності за злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Законом також викладено у новій редакції окремі положення Кримінального процесуального кодексу та Закону України “Про застосування амністії в Україні” [8].

7 червня 2021 року Голова Верховної Ради Дмитро Разумков підписав Закон і передав на підпис Президенту Володимирі Зеленському.

Згідно із ст. 94 Конституції України: “Президент України протягом п’ятнадцяти днів після отримання закону підписує його, беручи до виконання, та офіційно оприлюднює його або повертає закон зі своїми вмотивованими і сформульованими пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду. У разі якщо Президент України протягом встановленого строку не повернув закон для повторного розгляду, закон вважається схваленим Президентом України і має бути підписаний та офіційно оприлюднений” [9].

Верховна Рада ухвалила Закон, громадськість проводила акції, правозахисники виступали із заявами, а закон досі не підписаний.

Євген Захаров, голова Правління Української Гельсінської спілки з прав людини, вважає, що Закон не подають на підпис Президенту з тих самих причин, з яких не ратифікують Римський статут. Є страх, що із українського боку були скоєні воєнні злочини, і якщо Закон набуде чинності і почнуться належні розслідування, то це може вдарити по іміджу Президента [10].

Тому маємо зараз таку ситуацію, коли Парламент ухвалив цей Закон – бо не голосувати за нього означало піти проти справедливості, проти озвучуваних раніше євроатлантичних прагнень України, – а Президент не підписує і усі встановлені терміни уже прострочено. От це, якраз і б’є по іміджу Президента, на думку Є. Захарова, якщо вже робити акцент на політичних моментах.

Політичні опоненти з усіх сторін завжди знайдуть приводи для критики, от тільки за справедливість ніхто критикувати не зможе. Голова Правління Української Гельсінської спілки з прав людини, вважає, що Закон треба підписати [10].

Надія Волкова вважає, що текст закону № 2689 став компромісним рішенням, заснованим на практиці міжнародного права та можливостях національної системи правосуддя України стосовно притягнення до відповідальності за найтяжчі злочини. У його розробленні брали участь представники правоохоронних органів та органів правосуддя України, правозахисних організацій, міжнародні експерти з міжнародного кримінального права. Дискусійними питаннями залишалися положення щодо універсальної юрисдикції, командної відповідальності, формулювання злочину агресії. Ці ж аспекти залишилися проблемними й до цього часу [11].

Отже, Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права” № 2689 потрібно підписати Президенту для того, щоб з політичних мотивів підвищити міжнародний імідж України та притягнути до кримінальної відповідальності злочинців будь-якій країні світу.

Після 24 лютого 2022 року кількість злочинів проти людяності та воєнних злочинів збільшились, а можливості притягнення правоохоронними органами злочинців до юридичної відповідальності залишилися незмінними.

15 квітня 2022 р. Кабінет Міністрів України вніс до Парламенту проект Закону “Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів” № 7290 який фактично повністю дублює положення ухваленого Закону, за виключенням норм щодо закріплення інституту універсальної юрисдикції та командної відповідальності за воєнні злочини, а також деяких інших положень. Таке рішення є, скоріш, компромісним та спрямованим на вилучення тих норм, які не дозволяють Президенту підписати проект Закону і, водночас, на ухвалення необхідних змін, які наблизять Україну до ратифікації Римського статуту [12].

Положення зазначеного проекту Закону України, на думку розробників, спрямовані на приведення положень КК України у відповідність до норм міжнародного права та забезпечення кримінально-правового переслідування за міжнародні злочини (геноциду, злочин агресії, злочини проти людяності та воєнні злочини) [13].

Законопроект вносить зміни до статей КК України щодо забезпечення належного запобігання юридичній та фактичній безкарності за злочини передбачені проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Законопроектом планується доповнити КК України новими складами правопорушень, які охоплюють всі різновиди воєнних злочинів, передбачених статтею 8 Римського статуту, Женевською конвенцією від 12 серпня 1949 року про захист жертв війни та Додатковими протоколами до них. Окрім цього, пропонується усунути колізію окремих статей Особливої частини КК України.

На запит Комітету ВРУ з питань правоохоронної діяльності члени Комітету з кримінального права та процесу Національної асоціації адвокатів України, опрацювавши та проаналізувавши законопроект, вважають його прийняття нагальним для приведення положень КК України у відповідність до норм міжнародного права та забезпечення кримінально-правового переслідування за міжнародні злочини (геноциду, злочин агресії, злочини проти людяності та воєнні злочини).

Національна асоціація адвокатів України загалом схвально оцінює запропоновані зміни та вважає їх такими, що заслуговують на підтримку [14].

Але проти прийняття законопроекту № 7290 виступило громадянське суспільство. Ініціатива Євромайдан SOS, Центр громадянських свобод та ще 26 організацій підписали звернення щодо недоліків урядового законопроекту та з вимогою до Президента підписати вже ухвалений Закон [12].

Текст законопроекту № 7290 відрізняється від тексту закону № 2689 у критичних положеннях щодо проблемних питань.

Надія Волкова вказує, що проект № 7290 не містить положень, які стосуються можливості притягнення до відповідальності осіб за скоєння воєнних злочинів у межах командної відповідальності. Ця концепція є основною в міжнародному кримінальному праві, яка дозволяє досліджувати діяння військових командирів та цивільних начальників у межах відповідальності за найтяжчі міжнародні діяння. Важливо наголосити, що цей концепт не застосовується до загально кримінальних злочинів, проте без його запровадження неможливо буде говорити про повноцінне та ефективне правосуддя в Україні щодо наслідків збройного конфлікту [11].

Запропонована проектом стаття 422-2 КК України як альтернатива командної відповідальності не охоплює особливостей притягнення до відповідальності військових командирів та цивільних начальників за скоєні найтяжчі міжнародні злочини. Вона натомість створює підставу для їхньої відповідальності як окремого складу злочину, який не повною мірою охоплює командну відповідальність, а стосується лише їхньої бездіяльності. Подібний підхід унеможлиблює притягнення таких осіб до відповідальності за найтяжчі міжнародні злочини [11].

В законопроекті № 7290 також відсутнє положення, яке стосується можливості запровадити в Україні інститут універсальної юрисдикції, щодо можливостей притягнення до відповідальності в Україні іноземців, які скоїли найтяжчі міжнародні злочини поза Україною. У такому разі Україна обмежує свої можливості для співпраці з іншими країнами в питаннях міжнародного правосуддя. І це не повний перелік недоліків, який має проект Закону [11].

Експерти Аналітичного центру ЮрФем підготували гендерно-правову експертизу законопроекту № 7290 “Про внесення змін до Кримінального кодексу України та

Кримінального процесуального кодексу України”, зареєстрованого 15 квітня 2022 року. Вони вважають, що цей законопроект в цілому повторює норми законопроекту № 2689, прийнятого Верховною Радою України 20 травня 2021 року і направленою Президенту на підпис 7 червня, однак між ними є і суттєві відмінності.

Відповідно до висновків експертів, законопроект № 7290 є великим кроком назад порівняно із законом № 2689 у меті створити ефективну законодавчу базу в Україні для притягнення до відповідальності осіб за найтяжчі міжнародні злочини. На практиці законопроект не надає дієвих інструментів здійснення ефективного правосуддя [15].

1 липня 2022 р. постановою Верховної Ради України № 2351-IX створено Тимчасову спеціальну комісію Верховної Ради України з питань міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права в умовах збройної агресії російської федерації проти України [16].

Основними завданнями Тимчасової спеціальної комісії є:

1) підготовка і доопрацювання проектів законів та інших актів Верховної Ради України з питань:

імплементації принципів і норм міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права, що регулюють поведінку сторін конфлікту та встановлюють відповідальність за вчинення міжнародних злочинів;

дотримання та захисту прав і свобод осіб, які перебувають у районі ведення бойових дій та на тимчасово окупованих територіях (цивільне населення, поранені та хворі, військовополонені та інші), захисту цивільних об'єктів, у тому числі культурних цінностей, під час воєнного стану;

2) здійснення попереднього розгляду та підготовки висновків щодо проектів загальнодержавних програм, надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів України, денонсації міжнародних договорів України з цих питань;

3) здійснення взаємодії з Кабінетом Міністрів України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини з питань дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина, які знаходяться в районі ведення бойових дій та на тимчасово окупованих територіях (цивільне населення, поранені та хворі, військовополонені та інші) [16].

Тимчасову спеціальну комісію Верховної Ради України з питань міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права в умовах збройної агресії російської федерації проти України рекомендує Верховній Раді ухвалити у першому читанні законопроект № 8268 про застосування та дотримання норм міжнародного гуманітарного права в Україні, який передбачає започаткування в Україні інституції Уповноваженого з питань дотримання міжнародного гуманітарного права.

Стаття 8 законопроекту № 8268 встановлює, що уповноважений з питань дотримання міжнародного гуманітарного права, є посадовою особою уповноваженого міністерства (Мінреінтеграції) на яку покладено повноваження щодо моніторингу за дотриманням міжнародного гуманітарного права в діяльності державних органів.

Також законопроектом закріплюється статус та особливості діяльності Комісії з питань застосування та дотримання норм міжнародного гуманітарного права та передбачається парламентський контроль за дотриманням міжнародного гуманітарного права.

Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з питань міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права в умовах збройної агресії російської федерації проти України, згідно з рішенням Парламенту має статус аналогічний до парламентського комітету [17].

Створення інституції Уповноваженого з питань дотримання міжнародного права анонсувала віце-прем'єр Ірина Верещук. За її словами Уповноважений буде, серед іншого слідкувати за дотриманням прав військовополонених [18].

Для цього ще треба ухвалити законопроект № 8268 “Про застосування та дотримання норм міжнародного гуманітарного права в Україні”.

З початку повномасштабної російської агресії в Україні заговорили про необхідність створення трибуналу для воєнних злочинців, які вбивають і гвалтують наших громадян, руйнують історичні пам'ятки.

За повідомленнями Офісу Генерального прокурора України, на початок липня 2023 р. існує близько 80 тисяч справ щодо скоєння російською армією воєнних злочинів в Україні [19].

У квітні 2022 р. Президент Володимир Зеленський повідомив про запровадження “спеціального судового механізму для розслідування воєнних злочинів росіян”. А в червні 2022 р. Україну відвідала міжнародна комісія ООН, яку створили для фіксації порушень прав людини і міжнародного гуманітарного права.

3 липня 2023 р. в Гаазі офіційно розпочав свою роботу Міжнародний центр з переслідування за злочин агресії проти України (ІСРА). І вважається (так, принаймні, подається в офіційних прес-релізах), що це такий перший крок до створення спеціального трибуналу.

Це початок кінця безкарності за злочин агресії. Відсьогодні в Гаазі працюватимуть українські прокурори. Представники JT з Литви, Латвії, Естонії, Польщі та Румунії разом з ними долучаться до роботи ІСРА на стартовому етапі. Спеціальний прокурор США з питань злочину агресії підтримуватиме діяльність Центру. “Інші країни та інституції зможуть приєднатися протягом найближчих місяців”, – зазначив Генеральний прокурор України Андрій Костін [20].

Виконавча директорка “Центру громадянських свобод” Олександра Романцева, вважає, що створення такого центру є дуже важливим перш за все для обміну інформацією. Бо люди, які мають в себе в голові, в своїх телефонах аргументи і різні свідчення, і різні свідчення того, що злочин агресії відбувся, зараз не тільки в Україні, а розкидані по всій Європі, інколи по всьому світу.

І цей центр має на меті зібрати та систематизувати ці свідчення і докази, що дозволить говорити про системний злочин агресії. Це, по-перше.

А по-друге, це дає можливість підготуватися, і в момент, коли, наприклад, буде створений трибунал – виступити з цими доказами.

Ситуація із Центром є унікальною ще й тому, що воєнні злочини, злочини проти людяності, злочини геноциду за останніх 70 років після Другої світової війни розслідувалися, і про них накопичений певний досвід, а от злочин агресії не розслідувався ніколи [19].

17 липня 2023 р. виповнилося 25 років з дня від дня прийняття Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – МКС).

Україна підписала Римський статут ще 20 січня 2000 року, але не ратифікувала його, хоча після підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році ратифікація цього документу є одним із прямих міжнародних зобов'язань України. Водночас Римський статут передбачає можливість визнання юрисдикції МКС державою, яка не ратифікувала статут [21].

МКС є першим постійним правовим інститутом з переслідування осіб, відповідальних за геноцид, воєнні злочини і злочини проти людяності.

Найбільші країни світу не беруть участь у МКС.

Росія відкликала свій підпис у 2016 році після того, як суд почав розслідування щодо російсько-грузинської війни 2008 року.

США відкликали свій підпис під Римським статутом у 2002 року через можливі розслідування дій американських військових в Афганістані та дій ізраїльської влади в Палестині [22].

МКС відіграє важливу роль для забезпечення принципу невідворотності покарання за найтяжчі злочини вищих посадових осіб держав, на яких поширюється імунітет у межах національних розслідувань.

Ще його робота важлива для встановлення правди про події та правової оцінки із засудження злочинів на рівні міжнародного права та консенсусу.

У 2014 – 2015 роках Україна звернулася до МКС з двома заявами, у яких просила розглянути ситуацію в країні. Цим наша країна визнала юрисдикцію суду на всій території України з 21 листопада 2013 року без обмеження строків роботи.

Через сім років, у грудні 2020 року тодішня прокурорка МКС Фату Бенсуда оголосила: є вагомими підстави вважати, що в контексті ситуації в Україні було скоєно воєнні злочини та злочини проти людяності.

Ще через рік, уже після повномасштабного вторгнення, до Офісу прокурора звернулися 38 країн-учасниць Римського статуту, які вимагали ініціювати розгляд подій в Україні. 2 березня 2022 року прокурор МКС Карім Хан оголосив про негайний початок розслідування цих подій [23].

В контексті української справи є три види правопорушень, які може розглянути МКС: депортація дітей як злочин геноциду, розслідування злочинів проти людяності, злочини, скоєні в Криму й на Донбасі до 24 лютого.

Як було вже сказано, Україна досі не ратифікувала Римський статут. Все через побоювання, що це нібито принесе нашій державі більше шкоди, ніж користі. Мовляв, росія обов'язково скористається цим механізмом й спрямує в МКС масу сфальсифікованих заяв проти українців. Зокрема, у зоні ризику можуть опинитися військовослужбовці ЗСУ [21]. Міністр юстиції Денис Малюська пояснював, що це хибне твердження.

Проте, за його словами, під час війни відкладення ратифікації не є критичним. Римський статут передбачає для держави можливість навіть без ратифікації визнати юрисдикцію суду в певних справах. Для цього подають відповідну заяву [22].

Підтримуємо думку, голови Центру прав людини ZMINA Тетяни Печончик, яка вважає, що немає жодних розумних причин, чому Україна досі не ратифікувала Римський статут.

Вимагаючи підтримки від світу в проведенні розслідувань і притягненні до відповідальності злочинців, Україна має стати частиною цивілізованого світу і приєднатися до 123 країн-учасниць Римського статуту [23].

Висновки.

В умовах воєнного стану імплементація норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство є нагальною необхідністю. Ефективна імплементація норм міжнародного гуманітарного права сприяє престижу України на міжнародній арені, сприяє створенню правових механізмів притягнення злочинців до юридичної відповідальності за злочини агресії проти іншої країни, геноцид, воєнні злочини і злочини проти людяності. Імплементація норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство залежить від узгодженої діяльності державних органів Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, Президента України також інших

відомств та установ. Започаткування в Україні інституції Уповноваженого з питань дотримання міжнародного гуманітарного права.

Першочерговими завданнями з метою імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство є: підписання Президентом України Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права” від 20.05.21 р. № 2689, внесення змін до КК України та Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення належного запобігання юридичній та фактичній безкарності за злочини передбачені проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, ратифікація Римського статуту Верховною Радою, поширення знань про норми міжнародного гуманітарного права серед населення, метою інформування, документування фактів порушення та серед військовослужбовців, з метою дотримання основних принципів міжнародного гуманітарного права, правова, організаційна, міжнародна діяльність України з метою організації міжнародного трибуналу для розслідування воєнних злочинів росіян.

Використана література

1. Савченко Я., Короткий Т., Тимочко М. Імплементація норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту культурних цінностей до законодавства України: стан та окремі питання. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhнародne-pravo-investiciyi/implementaciya-norm-mizhнародного-gumanitarnogo-prava-shchodo-zahistu-kulturnih-cinnostey-do-zakono.html> (дата звернення: 20.07.2023).
2. Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 року. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/zhenevski-konvenciyi-pro-zahist-zhertv-vijni-1949-roku> (дата звернення: 20.07.2023).
3. Пилипенко В.П. Особливості механізму імплементації норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство. *Юридичний науковий журнал*. 2021. № 1. С. 329-332. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2021/84.pdf (дата звернення: 20.07.2023).
4. Про утворення Міжвідомчої комісії з питань застосування та реалізації норм міжнародного гуманітарного права в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України; Склад колегіального органу, Положення від 26.04.17 р. № 329. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/329-2017-%D0%BF> (дата звернення: 20.07.2023).
5. Про оборону України : Закон України від 06.12.91 р. № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1932-12> (дата звернення: 21.07.2023).
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року “Про Стратегію воєнної безпеки України”: Указ Президента України; Стратегія від 25.03.21 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/121/2021> (дата звернення: 21.07.2023).
7. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Наказ Міністра оборони України від 23.03.17 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0704-17> (дата звернення: 20.07.2023).
8. Прийнято Закон “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права”. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/208710.html> (дата звернення: 20.07.2023).
9. Конституція України: Закон України від 28.06.96 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 20.07.2023).
10. Штогрін Ірина. Затягування убиває: чому Президент досі не підписав закон про воєнних злочинців? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/prezydent-ne-pidpysuye-zakon-pro-voennykh-zlochynsiv/31467950.html> (дата звернення: 20.07.2023).
11. Волкова Надія. Воєнні злочини: чому ініційовані Шмигалем зміни до Кримінального кодексу лише віддаляють правосуддя. URL: <https://zmina.info/columns/zminy-do-kryminalnogo-kodeksu-shhodo-voennyh-zlochyniv-pidvodni-kameni-zakonoprojektu-7290> (дата звернення: 20.07.2023).

12. Відновлення руху до Римського статуту: законопроект № 7290. URL: <https://izi.institute/vidnovlennya-ruhu-do-rymskogo-statutu-zakonoprojekt-%E2%84%967290> (дата звернення: 20.07.2023).

13. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України: проект Закону від 15.04.22 р., реєстр. № 7290. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39449> (дата звернення: 20.07.2023).

14. НААУ підтримала проект закону № 7290 “Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України”. URL: <https://unba.org.ua/news/7478-naau-pidtrimala-proekt-zakonu-7290-pro-vnesennya-zmin-do-kriminal-nogo-kodeksu-ukraini-ta-kriminal-nogo-procesual-nogo-kodeksu-ukraini.html> (дата звернення: 20.07.2023).

15. Висновки до законопроекту № 7290. – (Аналітичний цент ЮрФем). URL: <https://jurfem.com.ua/vysnovky-do-zakonoprojektu-7290-analytics> (дата звернення: 21.07.2023).

16. Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України: Постанова Верховної Ради України; Склад колегіального органу від 01.07.22 р. № 2351-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2351-20> (дата звернення: 21.07.2023)

17. Коношук Ярослав. В Україні з’явиться Уповноважений з питань дотримання міжнародного гуманітарного права – комісія підтримала законопроект. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/258961-v-ukraine-poyavitsya-upolnomochennyu-po-soblyudeniyu-mezhdunarodnogo-gumanitarnogo-prava-komissiya-podderzhala-zakonoprojekt> (дата звернення: 21.07.2023).

18. В Уряді пропонують призначити Уповноваженого з міжнародного гуманітарного права. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-prava-upovnovazhenyi-poloneni/32159492.html> (дата звернення: 21.07.2023).

19. Передвісник трибуналу над росією: уперше в історії розглядається злочин агресії держави проти іншої держави. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/tsentr-haaha-zlochyn-ahresiyi-trybunal-dokazy-svidchennya/32488979.html> (дата звернення: 21.07.2023).

20. В Гаазі офіційно розпочав свою роботу Міжнародний центр з переслідування за злочин агресії проти України (ICPA). URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/v-gaazi-oficiino-rozposav-svoyu-robotu-miznarodnii-centr-z-peresliduvannya-za-zlocin-agresiyi-proti-ukrayini-icpa> (дата звернення: 21.07.2023).

21. Україна та Римський статут: чому треба ратифікувати цей договір? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3691045-ukraina-ta-rimskij-statut-comu-treba-ratifikovati-cej-dogovir.html> (дата звернення: 21.07.2023).

22. Що таке трибунал і як проходили найвідоміші процеси в історії. URL: <https://chas.news/past/scho-take-tribunal-i-yak-prohodili-naividomishi-protsesi-v-istorii> (дата звернення: 21.07.2023).

23. Печончик Тетяна. 25 років Римському статуту: питання, які стоять перед Україною та МКС. URL: <https://zmina.info/columns/25-rokiv-rymskomu-statutu-pytannya-yaki-stoyat-pered-ukrayinoyu-i-mks> (дата звернення: 21.07.2023).

~~~~~ * * * ~~~~~